

8. Памятники изданные Киевскою комиссиею для разбора древних актов. – Т. I. – К.: Типография императорского университета св. Владимира Н. Т. Корчак-Новицкого, 1898. – С. 106, 112.

9. ЦДІАК України. – Ф. 25. – Оп. 1. – Спр. 399. – Арк. 422–424.

МОНАСТИРСЬКІ СТЯПЧІ ЯК ПРЕДТЕЧА УКРАЇНСЬКОЇ АДВОКАТУРИ (на матеріалах Софронія Тернавіота)

Кагамлик Світлана Романівна, кандидат історичних наук, старший науковий співробітник Центру українознавства філософського факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Починаючи з XVII століття, поняття «стряпчий» в Російській державі та в Україні, як її складовій після Переяславської угоди 1654 р., значно еволюціонувало. Якщо на початках воно означало чин деяких службових осіб, що виконували різноманітні господарські обов'язки при царському дворі, то вже у XVIII ст. це був урядовець при губернських прокурорах, що здійснював судовий нагляд у повітах Росії. У дореволюційній Росії з XIX ст. це була особа, допущена до адвокатської практики в комерційних судах [1, с. 797].

Водночас особливу категорію стряпчих становили монастирські стряпчі. Російські дослідники ще на початку XX ст. довели їх безпосередню причетність до виконання обов'язків, аналогічних тим, які виконували адвокати пізніших часів. Зокрема, О. Введенський стверджував, що «древнерусская адвокатура, корнями свого існування уходящая в XVI в. и сложившаяся в более или менее определенный институт в XVII веке, имеет своих представителей, называвшихся стряпчими» [2, с. 36]. Крім основної своєї чернечої діяльності, вони виконували різні доручення, пов'язані із матеріальними інтересами обителі.

Чимало подібних обов'язків входило у послух монастирських стряпчих Києво-Печерської лаври, про що засвідчують матеріали архівного фонду обителі. Показовий приклад у цьому контексті

становить біографія Софронія Тернавіота, одного із постриженців Києво-Печерського монастиря.

Степан Тернавіот, в чернецтві Софроній, народився у Києві, на Подолі, в сім'ї бунчукового товариша. 1737 р. розпочав навчання в Києво-Могилянській академії і пройшов усі класи, крім вищого, богословського. У липні 1748 р. прийняв чернечий постриг у Києво-Печерській лаврі і невдовзі був призначений економом Троїцького больничного монастиря. Водночас він виконував й інші доручення Духовного собору Лаври. Так, у 1750–1751 рр. їздив до Санкт-Петербурга і Москви для вручення книг лаврського друку світським і церковним сановникам – особам імператорського двору, членам Сенату, Синоду, радникам Колегії іноземних справ і архієпископам. Пізніше С. Тернавіот став стряпчим і постійним уповноваженим Києво-Печерської лаври у Санкт-Петербурзі, вирішуючи у вищих світських і церковних колах Російської імперії різноманітні справи, що стосувалися життя і діяльності обителі, зокрема: укріплення печерних гір; розв'язання земельних суперечок Лаври із Київською митрополічною кафедрою; передачу Лаврі Києво-Флорівського дівочого монастиря; отримання дозволу на використання на монастирські потреби речей та коштів, які залишалися після смерті церковних ієрархів – вихідців з лаврської братії та ін.

У 1752–1754 рр. Софроній Тернавіот відстоював монопольне право Києво-Печерської лаври на друкарню у зв'язку зі спробою митрополита Київського, Галицького і всієї Малої Росії Тимофія Щербацького відкрити в Києві власну друкарню при Київській митрополічій кафедрі. З цією метою Тернавіот підготував декілька чолобитних від Лаври в Колегію іноземних справ і, використавши свої зв'язки з князем М. Трубецьким, графом П. Шуваловим та іншими

впливовими особами, яких він щедро обдарував іконами та виданнями Києво-Печерської друкарні, домігся 5 грудня 1753 р. аудієнції в імператриці Єлизавети, яка остаточно вирішила справу на користь Лаври. Завдяки клопотанням С. Тернавіота Києво-Печерській лаврі було також передано 94 книги та інші речі згідно із заповітом колишнього лаврського ієромонаха, викладача Санкт-Петербурзького сухопутного шляхетського кадетського корпусу Никодима Рудзинського.

Успішне виконання обов'язків і впливові зв'язки зробили Софронія Тернавіота відомим у правлячих колах Росії. Члени Синоду рекомендували його кандидатом на архімандрію Костромського Богоявленського монастиря. 1756 р. С. Тернавіот став настоятелем одного із провідних монастирів Костромської єпархії, а водночас і першим ректором місцевої духовної семінарії, заснованої і реформованої єпископами українського походження. Отже, уміле і професійне служіння його як монастирського стряпчого забезпечило Софронію Тернавіоту швидке церковно-адміністративне зростання [3–10].

Джерела та література

1. Словник української мови в 11 томах. – Т. 9. – К., 1978. – С. 797.
2. Введенский А. А. Трудовая деятельность стряпчих в северно-русских монастырях в XVII–XVIII вв. / А. Введенский // Север. – 1924. – Кн. 1. – С. 36.
3. Титов Ф. Воспитанники Академии на службе в Киево-Печерской лавре / Ф. Титов. – 1911. – № 6. – С. 229–256, № 12. – С. 640–679; 1912. – № 10. – С. 219–245, № 12. – С. 588–620.
4. Центральний державний історичний архів України, м. Київ. – Ф. 128. – Оп. 1 заг. – Спр. 297.
5. ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 заг. – Спр. 376.
6. ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 черн. – Спр. 4. – Арк. 247.
7. ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 черн. – Спр. 16. – Арк. 16.
8. ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 загальночерн. – Спр. 28.
9. ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 загальночерн. – Спр. 1097.
10. ЦДІАК України. – Ф. 128. – Оп. 1 друк. – Спр. 28.